

ΕΘΝΙΚΟ &
ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΘΗΝΩΝ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΡΗΤΗΣ

3ο ΔΙΑΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗ ΡΕΥΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

ΚΥΚΛΟΙ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ 2017

10ος Κύκλος Σάββατο, 18 Μαρτίου 2017

11ος Κύκλος Σάββατο, 22 Απριλίου 2017

12ος Κύκλος Σάββατο, 24 Ιουνίου 2017

Αμφιθέατρο Παθολογικής Φυσιολογίας
Ιατρική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών

<http://rheuma.diapanepistimiaka.gr>

Πανεπιστημιακές Κλινικές

- Κοινό Πρόγραμμα Ρευματολογίας Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών (Α' Προπαιδευτική Παθολογική Κλινική, Β' Παθολογική Κλινική και Ομώνυμο Εργαστήριο, Δ' Παθολογική Κλινική, Κλινική Παθολογικής Φυσιολογίας)
- Ρευματολογίας, Πανεπιστημίου Θεσσαλίας
- Δ' Παθολογική Κλινική, Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
- Ρευματολογίας, Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
- Ρευματολογίας, Κλινικής Ανοσολογίας και Αλλεργιολογίας, Πανεπιστημίου Κρήτης
- Παθολογίας, Πανεπιστημίου Πατρών

Διοικούσα Επιτροπή

Δημήτριος Α. Βασιλόπουλος

Αναπληρωτής Καθηγητής
Παθολογίας-Ρευματολογίας
ΕΚΠΑ

Παναγιώτης Βλαχογιαννόπουλος

Καθηγητής Παθολογίας-
Ανοσολογίας
ΕΚΠΑ

Αλέξανδρος Γαρυφαλλός

Καθηγητής Παθολογίας-Κλινικής
Ανοσολογίας
ΑΠΘ

Αλέξανδρος Δρόσος

Καθηγητής Παθολογίας-
Ρευματολογίας
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Σταμάτιος - Νικόλαος Λιάσης

Καθηγητής Παθολογίας-
Ρευματολογίας
Πανεπιστήμιο Πατρών

Δημήτριος Μπούμπας

Καθηγητής Παθολογίας
ΕΚΠΑ

Δάζαρος Σακκάς

Καθηγητής Παθολογίας-Ρευματολογίας
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Πρόδρομος Σιδηρόπουλος

Αναπληρωτής Καθηγητής
Παθολογίας-Ρευματολογίας
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Πέτρος Π. Σφηκάκης

Καθηγητής Παθολογίας
ΕΚΠΑ

Μαρία Τεκτονίδου

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Ρευματολογίας
ΕΚΠΑ

Χριστίνα Τσαλαπάκη

Ρευματολόγος

Αθανάσιος Τζιούφας

Καθηγητής Ρευματολογίας -
Ανοσολογίας
ΕΚΠΑ

Αντώνης Φανουριάκης

Ρευματολόγος

Χαράλαμπος Μ. Μουτσόπουλος

Επίτιμος Πρόεδρος
Ομότιμος Καθηγητής
ΕΚΠΑ

Υπεύθυνοι Προγράμματος

Δημήτριος Α. Βασιλόπουλος, Συντονιστής-Επιστημονικός Υπεύθυνος,
Αναπληρωτής Καθηγητής Παθολογίας-Ρευματολογίας,
Ιατρική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών, Β' Παθολογική Κλινική και
Ομώνυμο Εργαστήριο, Ιπποκράτειο ΓΝΑ, Βασ. Σοφίας 114, 115 27 Αθήνα
Τηλ.: 213-2088516, Fax: 213-2088399, e-mail: dvassilop@med.uoa.gr

Μαρία Τεκτονίδου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Ρευματολογίας, Ιατρική Σχολή ΕΚΠΑ
e-mail: mtektionidou@gmail.com

web site Διαπανεπιστημιακού Προγράμματος:

<http://rheuma.diapanepistimiaka.gr/>, e-mail: rheuma@diapanepistimiaka.gr

Οι Πανεπιστημιακές Κλινικές:

- Κοινό Πρόγραμμα Ρευματολογίας Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών (Α΄ Προπαιδευτική Παθολογική Κλινική, Β΄ Παθολογική Κλινική και Ομώνυμο Εργαστήριο, Δ΄ Παθολογική Κλινική, Κλινική Παθολογικής Φυσιολογίας)
- Ρευματολογίας, Πανεπιστημίου Θεσσαλίας
- Δ΄ Παθολογική Κλινική, Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
- Ρευματολογίας, Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
- Ρευματολογίας, Κλινικής Ανοσολογίας και Αλλεργιολογίας, Πανεπιστημίου Κρήτης
- Παθολογίας, Πανεπιστημίου Πατρών

διοργανώνουν τον 3^ο κύκλο του «*Διαπανεπιστημιακού Προγράμματος Εκπαίδευσης στη Ρευματολογία*». Το πρόγραμμα αυτό απευθύνεται σε ειδικευομένους στη Ρευματολογία και νέους Ρευματολόγους (< 5 χρόνια μετά την ολοκλήρωση της ειδικότητας).

Οι βασικοί στόχοι του 3^{ου} Προγράμματος είναι:

- Η απόκτηση της βασικής γνώσης που καλύπτει ολόκληρο το γνωστικό αντικείμενο της ειδικότητας της Ρευματολογίας (Core curriculum)
- Η διαρκής ενημέρωση σχετικά με τις νέες εξελίξεις στην ειδικότητα της Ρευματολογίας
- Η απόκτηση κλινικών δεξιοτήτων (clinical skills) που αφορούν τη λήψη ιστορικού και αντικειμενική εξέταση ασθενών με ρευματικές παθήσεις καθώς και την εκτέλεση/ερμηνεία απεικονιστικών, παθολογοανατομικών, παρακλινικών ή άλλων εξετάσεων συναφών με την ειδικότητα της Ρευματολογίας

Το 3^ο Πρόγραμμα θα έχει συνολική διάρκεια 2 ½ έτη (έως τα τέλη του 2017) και θα περιλαμβάνει:

- Σειρά θεωρητικών διαλέξεων που θα καλύπτουν όλο το γνωστικό αντικείμενο της Ρευματολογίας με βάση το Primer on Rheumatic Diseases
- Σειρά πρακτικών μαθημάτων - συνεδριών (workshops) για την απόκτηση αναγκαίων κλινικών δεξιοτήτων στα παρακάτω αντικείμενα:
  - Λήψη ιστορικού – αντικειμενική εξέταση ασθενών με ρευματικές παθήσεις
  - Μετρολογία ρευματικών παθήσεων
  - Απεικόνιση ρευματικών παθήσεων (απλές ακτινογραφίες, MRI, U/S, MRA/CTA, PET-CT)
  - Ανοσολογικό εργαστήριο – Εξέταση αρθρικού υγρού
- Σειρά ειδικών διαλέξεων στα παρακάτω αντικείμενα:
  - Παθολογοανατομία των ρευματικών παθήσεων
  - Ρευματισμοί μαλακών μοριών
  - Συννοσηρότητες ρευματικών παθήσεων
  - Φυσικοθεραπεία – Αποκατάσταση ρευματοπαθών
  - Ορθοπαιδική φροντίδα ρευματοπαθών
- Διαδραστική παρουσίαση και συζήτηση επιλεγμένων περιπτώσεων από τους εκπαιδευόμενους

Τα Μαθήματα θα γίνονται στο Αμφιθέατρο της Παθολογικής Φυσιολογίας της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών (ημέρα Σάββατο). Η παρακολούθηση των μαθημάτων είναι υποχρεωτική ενώ στο τέλος κάθε κύκλου θα εκτιμάται η κατανόηση των διδασχθέντων με δοκιμασία πολλαπλών επιλογών.

Αντιρευματικά φάρμακα

09:00-09:30	Μη στεροειδή αντιφλεγμονώδη	Γαρυφαλλος Α.
09:30-10:00	Γλυκοκορτικοειδή	Μπούμπας Δ.
10:00-10:30	Μεθοτρεξάτη - Αναστολείς καλσινευρίνης	Δρόσος Α.
10:30-11:00	Αζαθειοπρίνη - MMF - Κυκλοφωσφαμίδη	Μπερτσιάς Γ.
11:00-11:30	Δ ι ά λ ε ι μ μ α κ α φ έ	
11:30-12:00	Αναστολείς TNF	Βασιλόπουλος Δ.
12:00-12:20	Αναστολείς IL-6	Σφηκάκης Π.Π.
12:20-12:40	Αναστολείς IL-1 (Anakinra, Canakinumab)	Δημητρούλας Θ.
12:40-13:00	Αναστολείς συνδιέγερσης T λεμφοκυττάρων (Abatacept)	Κατσιφής Γ.
13:00-13:30	Αναστολείς B λεμφοκυττάρων (Rituximab - Belimumab)	Λιόσης Σ.Ν.
13:30-14:00	Ε λ α φ ρ ύ Γ ε ύ μ α	
14:00-14:30	Νεώτεροι βιολογικοί παράγοντες στις σπονδυλοαρθρίτιδες: Anti-IL12/23, anti-IL17	Δαούσης Δ.
14:30-15:00	Βιομοειδή - Νεώτεροι παράγοντες	Παπαγόρας Χ.
15:00-16:00	Ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής	

Μετρολογία ρευματικών παθήσεων • Κλινικό φροντιστήριο

09:00-09:30	Ομάδα 1 – 4: Εισαγωγική ομιλία – Ρευματοειδής αρθρίτιδα	Σιδηρόπουλος Π.
09:30-10:00	Ομάδα 1 – 4: Εισαγωγική ομιλία – Αγκυλοποιητική σπονδυλίτιδα	Πατρίκος Δ.
10:00-10:30	Ομάδα 1 – 4: Εισαγωγική ομιλία – Ψωρίαση	Βέργου Θ.
10:30-11:00	Ομάδα 1 – 4: Εισαγωγική ομιλία – Ψωριασική αρθρίτιδα	Καράγιωργας Θ.
11:00-11:30	Ομάδα 1 – 4: Εισαγωγική ομιλία – ΣΕΛ/σκληροδερμία	Φανουριάκης Α.
11:30-12:00	Δ ι ά λ ε ι μ μ α κ α φ έ	
12:00-12:30	Ομάδα 1: Ασθενής #1 Ρευματοειδής αρθρίτιδα	Σιδηρόπουλος Π.
	Ομάδα 2: Ασθενής #2 Αγκυλοποιητική σπονδυλίτιδα	Πατρίκος Δ.
	Ομάδα 3: Ασθενής #3 Ψωρίαση-ψωριασική αρθρίτιδα	Βέργου Θ./ Καράγιωργας Θ.
	Ομάδα 4: Ασθενής #4 ΣΕΛ/σκληροδερμία	Φανουριάκης Α.
12:30-13:00	Ομάδα 1: Ασθενής #2 Αγκυλοποιητική σπονδυλίτιδα	Πατρίκος Δ.
	Ομάδα 2: Ασθενής #1 Ρευματοειδής αρθρίτιδα	Σιδηρόπουλος Π.
	Ομάδα 3: Ασθενής #4 ΣΕΛ/σκληροδερμία	Φανουριάκης Α.
	Ομάδα 4: Ασθενής #3 Ψωρίαση-ψωριασική αρθρίτιδα	Βέργου Θ./ Καράγιωργας Θ.
13:00-13:30	Ομάδα 1: Ασθενής #3 Ψωρίαση-ψωριασική αρθρίτιδα	Βέργου Θ./ Καράγιωργας Θ.
	Ομάδα 2: Ασθενής #4 ΣΕΛ/σκληροδερμία	Φανουριάκης Α.
	Ομάδα 3: Ασθενής #2 Αγκυλοποιητική σπονδυλίτιδα	
	Ομάδα 4: Ασθενής #1 Ρευματοειδής αρθρίτιδα	Σιδηρόπουλος Π.
13:30-14:00	Ομάδα 1: Ασθενής #4 ΣΕΛ/σκληροδερμία	Φανουριάκης Α.
	Ομάδα 2: Ασθενής #3 Ψωρίαση-ψωριασική αρθρίτιδα	Βέργου Θ./ Καράγιωργας Θ.
	Ομάδα 3: Ασθενής #1 Ρευματοειδής αρθρίτιδα	Σιδηρόπουλος Π.
	Ομάδα 4: Ασθενής #2 Αγκυλοποιητική σπονδυλίτιδα	Πατρίκος Δ.
14:00-14:30	Ε λ α φ ρ ύ Γ ε ύ μ α	
14:30-15:30	Ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής	

Ανοσολογικό εργαστήριο • Κλινικό φροντιστήριο

09:00-09:30	Ομάδα 1 – 4: Εισαγωγική ομιλία – Αυτοαντισώματα	Μανουσάκης Μ.Ν.
09:30-10:00	Ομάδα 1 – 4: Εισαγωγική ομιλία – Βασικές εργαστηριακές τεχνικές	Καφογεώργου Ε.
10:00-10:30	Ομάδα 1 – 4: Εισαγωγική ομιλία – Γενετική/Γονιδιωματική στη Ρευματολογία	Σανούδου Δ.
10:30-11:00	Ομάδα 1 – 4: Εισαγωγική ομιλία – Εξέταση αρθρικού υγρού	Τζιούφας Α./Στεφάνου Ι.
11:00-11:30	Δ ι ά λ ε ι μ μ α κ α φ έ	
11:30-12:00	Ομάδα 1: Αυτοαντισώματα	Μανουσάκης Μ.Ν.
	Ομάδα 2: Βασικές εργαστηριακές τεχνικές-I	Καφογεώργου Ε.
	Ομάδα 3: Βασικές εργαστηριακές τεχνικές-II	Μαυραγάνη Κ.
	Ομάδα 4: Εξέταση αρθρικού υγρού	Τζιούφας Α./Στεφάνου Ι.
12:00-12:30	Ομάδα 1: Βασικές εργαστηριακές τεχνικές-I	Καφογεώργου Ε.
	Ομάδα 2: Αυτοαντισώματα	Μανουσάκης Μ.Ν.
	Ομάδα 3: Εξέταση αρθρικού υγρού	Τζιούφας Α./Στεφάνου Ι.
	Ομάδα 4: Βασικές εργαστηριακές τεχνικές-II	Μαυραγάνη Κ.
12:30-13:00	Ομάδα 1: Εξέταση αρθρικού υγρού	Τζιούφας Α./Στεφάνου Ι.
	Ομάδα 2: Βασικές εργαστηριακές τεχνικές-II	Μαυραγάνη Κ.
	Ομάδα 3: Αυτοαντισώματα	Μανουσάκης Μ.Ν.
	Ομάδα 4: Βασικές εργαστηριακές τεχνικές-I	Καφογεώργου Ε.
13:00-13:30	Ομάδα 1: Βασικές εργαστηριακές τεχνικές-II	Μαυραγάνη Κ.
	Ομάδα 2: Εξέταση αρθρικού υγρού	Τζιούφας Α./Στεφάνου Ι.
	Ομάδα 3: Βασικές εργαστηριακές τεχνικές-I	Καφογεώργου Ε.
	Ομάδα 4: Αυτοαντισώματα	Μανουσάκης Μ.Ν.
13:30-14:00	Ε λ α φ ρ ύ Γ ε ύ μ α	
14:00-15:00	Ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής	

- Βασιλόπουλος Δ.** Αναπληρωτής Καθηγητής Παθολογίας-Ρευματολογίας, Κοινό Πρόγραμμα Ρευματολογίας, Ιατρική Σχολή ΕΚΠΑ, Αθήνα
- Βέργου Θ.** Δερματολόγος-Αφροδισιολόγος, Ακαδημαϊκή Υπότροφος, Ιατρική Σχολή, ΕΚΠΑ Αθήνα
- Γαρυφαλλος Α.** Καθηγητής Παθολογίας-Κλινικής Ανοσολογίας, Ιατρική Σχολή Α.Π.Θ., Θεσ/νίκη
- Δαούσης Δ.** Επίκουρος Καθηγητής Παθολογίας-Ρευματολογίας, Ιατρική Σχολή Πανεπιστημίου Πατρών, Πάτρα
- Δημητρούλας Θ.** Επίκουρος Καθηγητής Ρευματολογίας, Ιατρική Σχολή ΑΠΘ, Θεσ/νίκη
- Δρόσος Α.** Καθηγητής Παθολογίας-Ρευματολογίας, Ιατρική Σχολή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα
- Καράγιωργας Θ.** Ρευματολόγος, Ακαδημαϊκός Υπότροφος, Δ' Παθολογική Κλινική, Κοινό Πρόγραμμα Ρευματολογίας, Ιατρική Σχολή ΕΚΠΑ, Αθήνα
- Κατσιφής Γ.** Ρευματολόγος, Δ/ντής Ρευματολογικής Κλινικής ΝΝΑ, Αθήνα
- Καφογεώργου Ε.** Επίκουρη Καθηγήτρια Ανοσολογίας, Εργαστήριο και Κλινική Παθολογικής Φυσιολογίας, Ιατρική Σχολή ΕΚΠΑ, Αθήνα
- Λιόσης Σ.Ν.** Καθηγητής Παθολογίας - Ρευματολογίας, Ιατρική Σχολή Πανεπιστημίου Πατρών
- Μανουσάκης Μ.Ν.** Καθηγητής Ρευματολογίας-Ανοσολογίας, Κοινό Πρόγραμμα Ρευματολογίας, Ιατρική Σχολή ΕΚΠΑ, Αθήνα
- Μαυραγάνη Κ.** Επίκουρη Καθηγήτρια, Κοινό Πρόγραμμα Ρευματολογίας, Ιατρική Σχολή ΕΚΠΑ, Αθήνα
- Μπερτσιάς Γ.** Επίκουρος Καθηγητής Ρευματολογίας-Κλινικής Ανοσολογίας, Ιατρική Σχολή Πανεπιστημίου Κρήτης, Ηράκλειο
- Μπούμπας Δ.** Καθηγητής Παθολογίας, Κοινό Πρόγραμμα Ρευματολογίας, Ιατρική Σχολή ΕΚΠΑ, Αθήνα
- Πατρίκος Δ.** Ρευματολόγος, Νοσ. Metropolitan, Αθήνα
- Παπαγόρας Χ.** Ρευματολόγος, Αλεξανδρούπολη
- Σανούδου Δ.** Επίκουρη Καθηγήτρια, Ιατρική Σχολή, ΕΚΠΑ Αθήνα
- Σιδηρόπουλος Π.** Αναπληρωτής Καθηγητής Παθολογίας-Ρευματολογίας, Ιατρική Σχολή Πανεπιστημίου Κρήτης, Ηράκλειο
- Στεφάνου Ι.** Μικροβιολόγος, τ. Διευθύντρια Μικροβιολογικού Τμήματος Γ.Ν.Α. «Λαϊκό», Αθήνα
- Σφηκάκης Π.Π.** Καθηγητής Παθολογίας, Κοινό Πρόγραμμα Ρευματολογίας, Ιατρική Σχολή ΕΚΠΑ, Αθήνα
- Τζιούφας Α.** Καθηγητής, Κοινό Πρόγραμμα Ρευματολογίας, Ιατρική Σχολή ΕΚΠΑ, Αθήνα
- Φανουριάκης Α.** Ρευματολόγος, Ακαδημαϊκός Υπότροφος, Δ' Παθολογική Κλινική, Κοινό Πρόγραμμα Ρευματολογίας, Ιατρική Σχολή ΕΚΠΑ, Αθήνα

Γραμματεία

ERA ΕΠΕ

Ασκληπιού 17, 106 80 Αθήνα

Τηλ.: 210 3634 944, Fax: 210 3631 690

E-mail: info@era.gr, Web Site: www.era.gr